

<https://doi.org/10.15407/socium2021.01.049>
УДК 316.46:159.964

Кожем'якіна О.М., д-р філос. наук, доц., доцент кафедри філософських і політичних наук Черкаського державного технологічного університету, бул. Тараса Шевченка, 460, Черкаси, 18006, Україна, email: oksniko@ukr.net, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-7196-4857>, Web of Science Researcher ID: <http://www.researcherid.com/rid/G-3563-2017>

МІФОАНАЛІТИЧНА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ЛІДЕРСТВА В СОЦІОЛОГІЇ УЯВИ Ж. ДЮРАНА

Розглянуто теоретико-методологічні основи лідерства з урахуванням ключових підходів і архетипних теорій в умовах ціннісних змін сучасності. Визначено специфіку підґрунтя класичної типології лідерства М. Вебера як проявів дорефлексивної, емоційної та раціоналізованої довіри до лідера. Окреслено типологічні засади архетипових патернів лідерства на основі домінуючої харизми, відповідності контексту та базових потреб. Виявлено можливості застосування основних ідей соціології глибин Ж. Дюрана у сучасних концепціях лідерства, звертаючи увагу на проблеми інтерпретації гендерних архетипів та їх синергійних ефектів як стабілізуючих аттракторів. Досліджено основні положення філософії Ж. Дюрана, акцентуючи можливість подолання панівного в західній культурі логоцентричного світогляду та відкриття горизонтів дієвості живих смислових комплексів архетипів і міфів. Останні запропоновано розглянути як основні когнітивні та емоційні активи лідерства з метою обґрунтування джерел інноваційного та самореалізаційного потенціалу сучасних лідерів. Розглянуто особливості застосування міфоаналізу до сфери політичного лідерства, яке зазнає видозмін відповідно до режимів діурна та ноктурна у героїчних, драматичних і містичних наративах. Досліджено особливості міфокритичного та міфоаналітичного методу Ж. Дюрана. Наголошено, що міфоаналіз розширює міфологічний наратив до соціокультурного контексту епохи, країни, періоду, універсальних соціальних практик, вибудовуючи ідеальну міфомодель навіть за межами історичного часу у вічному поверненні міфу. Розглянуто концептуальне переформатування архетипів гендерного лідерського дискурсу в комунікативних підставах моральної дії. Визначено комунікативні аспекти лідерства у маскулінних і фемінних мотивах архетипів полювання й турботи.

Ключові слова: лідерство, міф, архетип, міфоаналіз, імажінер, гендер.

Kozhemiakina O.M., Dr Habil (Philosophy), Associate Professor of Department of Philosophy and Political Science, Cherkasy State Technological University, 460, T. Shevchenko Str., Cherkasy, 18006, Ukraine, email: oksniko@ukr.net, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-7196-4857>, Web of Science Researcher ID: <http://www.researcherid.com/rid/G-3563-2017>

MYTHOANALYTICAL CONCEPTUALIZATION OF LEADERSHIP IN THE SOCIOLOGY OF THE IMAGINATION OF G. DURAND

Paper dwells upon the theoretical and methodological foundations of leadership, considering key approaches and archetypal theories in modern value changes. The author notes the basis of the classical typology of leadership by M. Weber as manifestations of prereflective, emotional and rationalized trust in the leader. The typological foundations of archetypal leadership patterns based on dominant charisma, context and basic needs are identified. The possibilities of applying the basic ideas of the sociology of the depths of G. Durand in modern concepts of leadership are revealed.

© Кожем'якіна О.М., 2021

drawing attention to the problems of interpreting gender archetypes and their synergistic effects as stabilizing attractors. The main provisions of the philosophy of G. Durand are investigated, emphasizing the possibility of overcoming the logocentric worldview prevailing in Western culture and opening the horizons of visualizing living semantic complexes of archetypes and myths. These categories are proposed to be considered as the primary cognitive and emotional assets of leadership to substantiate the sources of the innovative and self-realization potential of modern leaders. The article analyses the peculiarities of applying mythoanalysis in political leadership, which is undergoing modifications under the diurnal and nocturnal regimes in heroic, dramatic and mystical narratives. Paper investigates the features of the mythocritical and mythoanalytic method of G. Durand. It is noted that mythoanalysis expands the mythological narrative to the socio-cultural context of an epoch, country, period, universal social practices, building an ideal myth-model even outside of historical time in the eternal return of myth. The conceptual reformatting of the archetypes of gender leadership discourse in the communicative foundations of moral influence is considered. The communicative aspects of leadership in masculine and feminine motives of hunting and caring archetypes are determined.

Keywords: leadership, myth, archetype, mythoanalysis, imaginer, gender.

Лідерство в сучасному динамічному світі пов'язане з ресурсними питаннями самоорганізації, генерування інновацій та їх реалізації, що набуває особливої значущості як виклик і можливість для сфери публічного управління в умовах ціннісних змін. Хоча проблематика лідерства як визначального чинника колективних взаємодій є складником філософсько-наукового дискурсу з давніх-давен, суспільство потребує особливої уваги до питань лідерства внаслідок зміни ціннісних пріоритетів і появи радикально нових обставин динамічно мінливого світу, з його глобально-глокальним характером, ризиковістю, невизначеністю, непередбачуваністю, зростанням множини естетичних та інтелектуальних зв'язків і комунікацій тощо.

З огляду на це, наявні теорії лідерства зазнають трансформацій, увиразнюючись в умовах стрімкого становлення інформаційного середовища вміннями оперувати великими масивами інформації, врахуванням всіх можливих наслідків колективних дій у технізованому світі, оволодінням сучасними технологіями, а також усвідомленням необхідності зміни комунікативних моделей соціальних взаємодій і сприяння синергійності конкурентного середовища, зокрема, і в контексті нових конфігурацій гендерних архетипів.

Згідно з Р. Інглхарттом, цінності сучасної доби набувають ознак "постматеріальності", акцентуючись на проблемах якості життя (переважно в екологічному, етичному й естетичному вимірах) та ідеалах самовираження [1]. Пріоритетними мають стати саме ті цінності лідерства, що уможливають відповідальне й узгоджене співіснування у безпечному середовищі (соціальному, природному, культурному, економічному, політичному тощо), особливо враховуючи численні кризи, що супроводжують людство останнім часом (екологічну, економічну, фінансову, політичну, екзистенційну тощо). Звернення до аналізу глибинних джерел ціннісно-сміслових засад лідерства зумовлено потребою виявлення ключових структур базових наборів мотивацій, які доволі часто є позачасовими, повторюваними, що уможливує прогностичну та діагностичну модифікацію інваріантів джерел розвитку суспільства.

Міфоаналітичні мотиви лідерства знаходимо у працях К.Г. Юнга [2], Ж. Дюрана [3], М. Еліаде [4], Е. Ноймана [5] та інших, де розвивається й уточнюється поняття архетипу, а також спостерігається розширення меж застосування міфоаналітичної й архетипної методології до аналізу системних чинників соціокультурного простору, міфологічні ракурси яких знаходять численні повторення в індивідуальній і суспільній свідомості. Серед сучасних дослідників глибинних джерел лідерства варто виокремити М. Марк та К. Пірсон (остання є очільницею CASA – Центру архетипічних досліджень та їх практичного застосування) [6], які пропонують архетипну типологію лідерства; І. Брігс-Майєрс [7] – розробницю індикаторів психотипів домінуючих лідерських якостей; Г. Хофстеде [8], який виявляє національну специфіку, а також фемінні та маскуліні риси лідерської культури в динаміці соціальних змін.

Дослідженням питань архетипного підґрунтя лідерства посилену увагу приділяють представники Української школи архетипіки (Е. Афонін [9], О. Донченко [10], С. Кримський [11], Т. Новаченко [12] та інші), здійснюючи наукові розвідки щодо специфіки соціокультурних впливів і універсальних моделей несвідомої психічної енергії на рівні соціальної ідентичності, зокрема, в державному управлінні.

Сучасний цивілізаційний розвиток з усіма вадами раціоналістичного редуціонізму потребує звернення до символічного мислення та реабілітації структур уявного, що відкриває глибинні конститутиви організації соціокультурного простору. Отже, з'являється можливість подолання панівного в західній культурі логоцентричного світогляду та відкриття горизонтів, акцентуючи на живих смислових комплексах архетипів і міфів, сприяючи розумінню основних когнітивних та емоційних активів лідерства й обґрунтуванню джерел його інноваційного та самореалізаційного потенціалу.

З огляду на це, **метою статті** є розкриття специфіки міфоаналітичної концептуалізації лідерства в соціології глибин Ж. Дюрана, звертаючи особливу увагу на архетипні джерела лідерства.

Визначення лідерства переважно здійснюють через концепти авторитетності чи харизматичності окремих членів спільноти, а також їх визнання щодо переважальної ролі в цих спільнотах і спроможності здійснювати ефективні регулювальні й організаційні функції щодо задоволення певних потреб спільноти. Виявляючи джерела лідерської легітимності в сенсі соціального схвалення та виявленої довіри, одну з перших її типологій здійснює М. Вебер, виокремлюючи традиційну, харизматичну та раціонально-законну легітимність, відповідно до його ж концепції типів соціальної дії [13]. Перший тип покладається на лідерський авторитет “вічно вчорашнього” (авторитет звичаїв, освячених одвічною значущістю та звичною орієнтацією на їх дотримання) – це традиційне *дорефлексивне* панування, що має в своїй основі непорушну та священну віру в сакральну чи патріархальну силу панування; другий тип передбачає переважно сильну *емоційну* довіру до авторитету унікального особистого хисту, харизми, що ґрунтується на особистій вірності, відданості та захопленні наявними у правителя надзвичайними здібностями; третій тип виникає на основі *свідомої* довіри як легальності, що утверджується в легітимності як визнанні законності та доцільності встановлених порядків, а також певному наборі лідерських якостей і ділової компетентності, що відповідає контексту.

Феномен лідерства виявляє специфіку особистісних відносин між лідером і групою, при цьому саме лідер є рушієм змін, саме йому належить ініціатива у баченні цілей (а також майстерне сприяння формуванню саме такого бачення цих цілей спільнотою) та визначенні напрямку руху, вибору засобів досягнення визначених цілей і заохочення до їх здійснення. Особливий ракурс очевидної виразності впливу має політичне лідерство, яке безпосередньо конкретизується в образах політичних суб'єктів як унаочнення та персоніфікація влади (насамперед, в аспекті творців історії, дієвців і гарантів впорядкованості, носіїв особливих організаторських талантів, харизми, чеснот особистісної сили тощо).

Окремий вектор лідерології представляють дослідження психоенергетичних джерел лідерства, розкриваючи їх позачасові структурні прояви та детермінанти взаємодій. Зокрема, в дослідженнях О. Нойбергера розроблено типологію архетипових патернів лідерства (героя, батька, рятувальника та правителя) на основі відповідної переважальної харизми – героїчної, патерналістської, рятувальної та величної [14]. Зважаючи, насамперед, на ефективність роботи команди як відповідність контексту архетипів лідера, М. Кетс де Врієс пропонує 8 архетипів лідерства (стратег, каталізатор змін, організатор угоди, будівельник, інноватор, процесор, коуч, комунікатор) [15], розглядаючи також сучасні небезпеки та психодинаміку лідерства [16].

На основі оригінального поєднання ідей К.Г. Юнга [2] про архетипи як першообрази, які володіють потужною силою структурування відповідно до певної міфологічної форми, та А. Маслоу [17] про базові потреби, американські дослідниці К. Пірсон та М. Марк виокремлюють архетипи лідерства відповідно до ключових потреб:

- потреба стабільності та контролю відповідає архетипам *творця, турботливого, правителя*;
- потреба приналежності та володіння зіставляється з архетипами *блязня, коханця, свого хлопця*;
- потреба в ризику та майстерності зумовлює появу архетипів *героя, бунтівника, мага*;
- потреба незалежності та самореалізації – *простодушного, шукача, мудреця* [6].

Дослідниці звертають увагу на властиву архетипам внутрішню узгодженість, гнучкість і самоорганізаційний потенціал, що сприяє впорядкованості навіть в умовах хаосу, актуалізуючи дієві цінності довіри, співробітництва, відповідальності, свободи.

За влучним спостереженням М. Уїтлі, яка вибудовує свого роду синергетичну парадигму лідерства, в сучасному світі глобальних взаємозалежностей хаос є потенціалом для нових можливостей, тому наразі потрібні нові ідеї, погляди та відносини, що на ідентичнісному та ціннісно-смысловому рівні забезпечують процвітання нелінійних мереж і систем, які самоорганізуються. Автор пропонує розглянути глибинні джерела самоорганізаційних структур, які навіть у хаотичному стані утримують у певних межах внутрішньої впорядкованості “дивні атрактори” [18, р. 2]. Проявами таких стабілізуювальних атракторів є, зокрема, цінності та архетипи, які задають спільні смислові й ідентичнісні структури, що забезпечують внутрішню впорядкованість і самовіднесення. Роль уяви в цьому процесі полягає в активному конструюванні світу, в чому ми беремо безпосередню участь. Лідерство в такій парадигмі розглядається, насамперед,

в сенсі моделі поведінки, а не ролі, актуалізуючи контекстність руху від вертикальних ланцюжків підкорення до горизонтальних мереж взаємовпливів. При цьому одним з ключових завдань лідерства в сучасному світі є руйнація рівноваги, що й стимулює процеси самоорганізації систем. Важливими стають потенційні взаємодії, енергія змін, сильні емоції, ресурсний потенціал, глибинні бажання, ціннісні поля тощо, які стають дескрипторами змін без безпосереднього впливу.

Застосування методологічних настанов гранд-теорії соціології глибин і антропології уявлення Ж. Дюрана для уточнення концептуальних основ лідерства й окреслення детермінант лідерської активності обґрунтовано як увиразненням конструктивістського потенціалу символічного уявлення, так і потужним трансдисциплінарним підґрунтям цього підходу. Власне це комплекс ідей психоаналізу, глибинної психології, структурної та політичної антропології, феноменології, а також етології, квантової фізики тощо, що в цілому знайшло відображення в діяльності членів семінару “Еранос” (впливової міжнародної інтелектуальної спільноти, заснованої у 1933 р., учасниками якої стали К.Г. Юнг, Ж. Дюран, М. Мафесолі, М. Еліаде, М. Бубер та інші), які зокрема цікавились питаннями конститутивної ролі міфу та колективного несвідомого у цілому.

Соціологія глибин (або соціологія уяви) Ж. Дюрана демонструє свого роду “коперніканський переворот” у зміні дослідницької оптики західної наукової традиції з тотальним переважанням логосу, натомість пропонуючи вивчати логос за допомогою міфу. У науковий дискурс впроваджуються такі онтологічні поняття, як імажінер, траєкт, діурн (денний режим), ноктюрен (нічний режим) тощо. Імажінер як ключовий концепт теорії уяви Ж. Дюрана постає одночасно і функцією уяви, і змістом уяви, і джерелом уяви і тим спільним, що їх об’єднує та їм передує. Вчений метафорично позначає імажінер антропологічним резервуаром всіх репрезентацій можливого [3], що становить справжню ідентичність людини.

Особливого значення вчений надає сфері “між” – об’єктом і суб’єктом, внутрішнім і зовнішнім, емоційним і раціональним, простором і часом, життям і смертю тощо. З огляду на це, замість понять “суб’єкт” і “об’єкт” впроваджується концепт антропологічного траєкту, що організовує внутрішні та зовнішні світи. Антропологічний траєкт у концептуальному розумінні Ж. Дюрана є своєрідним проміжним модусом схеми, маршруту, що розгортається між суб’єктом та об’єктом, майбутнім і минулим, природою й культурою. У пошуках форм соціального узгодження, представленого в символічних модусах цінностей, смислів, потреб тощо, формується ідентичність не як стала характеристика, а як результат антропологічного траєкту. Динамічна та гнучка взаємодія у формі траєкту конструюється у формі рольових ідентичностей, створюючи коди колективних ідентичностей. Відображаючи типові втілення траєктів, міф як сукупність архетипів і символів структурує уявлення та відображає його глибинні властивості. При цьому архетипи в концепції Ж. Дюрана є організувальним ядром для міфів, у пластичній символіці яких приховано засоби захисту від об’єктивного світу смерті.

У цілому проблематика архетипного підґрунтя міфів стосується питань взаємодії двох вимірів соціальної психіки – колективного свідомого та колективного несвідомого

го. Поняття “архетип” (“відбиток”) у широкий наукових дискурс впроваджує К.Г. Юнг, припускаючи наявність певних колективних образів, зафіксованих у несвідомому, як своєрідних способів переживання та пояснення світу.

Архетипи в юнгіанській трактовці постають як позаісторичні смислоутворювальні форми, як спрямовані тренди психічної енергії, тенденції до формування уявлень, інстинктивні вектори та відповідні мисленнєві форми, які є важливими складниками нашого ментального устрою [2].

Звернення до розгляду архетипів не означає, на думку С.Б. Кримського, повернення в минуле. Власне це такий методологічний ракурс, в якому завдяки перетворенню минулого в символ створюється смисл майбутнього, архетипи – це культура попереду нас [11, с. 186]. Саме архетипи є глибинними конструктами соціокультурного та психічного просторів, спрямовуючи їх розгортання та зумовлюючи своєрідне наповнення.

Як зазначає М. Еліаде, вихідне значення міфу чи архаїчного символу є результатом осмислення певної картини світоустрою, що втілено у циклічних повтореннях парадигматичних дій, а пошуки архетипічних форм історії та культури мають зв'язок з проявом того базового досвіду, де кожен актуальний смисл є повторенням чогось уже наявного в минулому культурному житті представників спільноти [4].

Розвиваючи ідеї К.Г. Юнга, Ж. Дюран пропонує розуміти архетипи як глибокі, генотипні образи, що інтерпретативно моделюють їх фенотипні смислові наповнення, і саме ці архетипні константи і визначають сутнісне розуміння людини. Міф у концепції Ж. Дюрана постає як “динамічна система символів, архетипів і схем мислення, яка від імпульсу однієї зі схем мислення перетворюється на наратив” [3, р. 64]. Різні міфологічні символи у дивовижних поєднаннях становлять певний режим імажінера, знаходячи відображення у відповідних режимах репрезентацій. Імажнер Ж. Дюран наділяє спроможністю своєрідної імпліцитної впорядкованості, крізь яку проходить все необхідне розуміння індивідуальної та колективної поведінки, здійснюючи по суті “прогресивну раціоналізацію міфічного” [19, р. 22].

Особливого значення Ж. Дюран надає символічним структурам, досліджуючи місце символічного й уявного в західній філософії, що і дало підстави розвинути ідеї аполонійських та діонісійських засад культури у режимах діурна та ноктюрна [20].

Міфоаналітична методологія, маючи відчутне міждисциплінарне підґрунтя, передбачає сприяння вирішенню питання щодо міри збереження чи зміни змістових компонентів міфу в історичній перспективі та різних культурах. Численні інваріанти міфологічних сюжетів мають глибинні послання, і завдання міфоаналізу – зрозуміти під час міфокритики це міфічне послання, що постає серцевиною всього міфічного наративу та може бути застосоване в інших контекстах [21]. Міфокритика спрямована на літературний аналіз, визначення ж міфеми як сталого найменшого знаменника символічного значення та з'ясування зв'язків у великій міфосистемі у її конститутивних зв'язках є міфоаналітичною метою. Міфоаналіз розширює міфологічний наратив до соціокультурного контексту епохи, країни, періоду, тих соціальних практик, які вибудовують ідеальну міфомодель навіть за межами історичного часу у вічному повернен-

ні міфу, відкриваючи уяві через потік множинних значень нескінченність шляхів у відкрите море смислу.

Завдяки наративній та уявній природі міф, який виражає фіксацію повторюваних констант у людській психіці, цілком чи частково задає структури сприйняття політичного, формуючи парадигми позиціонування та інтерпретації ціннісно-сміслових орієнтирів. Міф проявляється в символічних конструктах влади, архетипах лідерів, уявленнях спільнот і ритуалах політичного. І кожен момент політичного життя може бути представлений в одному з трьох темпоральних міфопроявів: міфу, що зникає, домінує, чи того, який ще лише виникає, зароджується. Відповідно до змін репрезентацій міфологічних сюжетів у режимах діурна та ноктурна, відбуваються і зміни архетипів лідерів – у героїчному, драматичному та містичному форматах, що увиразнюються, насамперед, у взаємопереходах лідерських образів Прометея, Гермеса (Меркурія) та Діонісія.

Класичний тип лідера-героя, який кидає виклик, руйнує збалансованість і звичність, по суті відповідає архетипу зростання та виразності, що яскраво втілюється в пасторальній домінанті, яка вибудовується на базових рефлексах вертикалі (підняти спину, сідати, вставати) і означає діурну, сонячну, аполонійську організацію імажінера, представленого переважно групою героїчних міфів. Цей тип є відчутно маскуліним, категоричним, спрямованим до влади, що стає лідерською домінантою провідних соціальних практик у багатьох культурах. Метафорою такого лідера-героя доволі часто є образ дитини, яка, зростаючи, набуває нових якостей, стає сильнішою, формує набір необхідних рис і врешті-решт досягає успіху, долаючи низку перешкод і вирішуючи проблеми.

Зазначений лідерський тип має характерні прояви в міфологічних наративах успіхів і тріумфальних перемог. Герой кидає виклик смерті, здійснює прорив у зіткненні з іншими, в цілому втілюючи таку, яка розділяє, конкурентну, опозиційну, дуальну стратегію траекту. Героїчний міф структурується ідеєю антитез, боротьби та прагненням до успіху і подолання перепон, актуалізуючи у відповідній ситуації риси лідера-героя (силу, сміливість, витривалість, активність, винахідливість, жорсткість, мудрість, агресивність тощо). Особливої уваги заслуговує і спеціальна міфологічна мова, яку Ж. Дюран позначає як риторіку, пов'язану з певними групами риторичних фігур. Героїчна риторика базується на фігурах повторення та перебільшення, ілюструючи потенціал розгортання, насамперед, маскуліної вербаліки.

Натомість крізь інший лідерський образ Гермеса (Меркурія) проглядають відчутні риси діахронічних граней нового типу героя-лідера, який увиразнює посередницьку природу імажінера, постаючи як синтез міфу та логосу, діурна та ноктурна, актуалізуючи по суті логіку “включеного третього”, нових можливостей, взаємодоповнення фемінного та маскуліного, перспектив підйому та падіння. З огляду на це, з'являються роліві інтерпретації лідера як посередника, терапевта, організатора тощо, розкриваючи інваріанти лідерських альтернатив, зокрема гендерних, у нових змінених умовах.

Так, епоха Відродження наділяє Гермеса (Меркурія) новими лідерськими якостями – винахідницькими, надаючи нових атрибутів імажінерним структурам цього куль-

турного типу. Відповідно до зміни епохи, контексту, ситуації, змінюються й основні атрибути героїв, водночас залишаючи сталими формувальні смисли міфологічних сюжетів. Зазначимо, що в сучасному політичному просторі оригінальним втіленням нових лідерських якостей дедалі частіше стають політики, які представляють ментальні моделі архетипів трікстера, блазня, Гермеса (Меркурія) тощо, ілюструючи наявні в історії міфонаративи потреби формування нового ціннісного ядра, трансгресії, модернізації в певні кризові періоди.

Виявляючи універсальні засади поклоніння та глибинні архаїчні джерела лідерства, Ж. Дюран звертає увагу на специфіку лінгво-міфологічних позначень архетипів лідерства [3], пов'язаних, насамперед, з низкою образів голови, що має важливе значення в символічній фіксації вищого, вертикального, ключового, головного тощо, постаючи осередком духовної та фізичної сили, з відчутною аксіологічною домінантою. Діурна символіка лідерських талісманів і тотемів має відчутну маскулінізацію сили як чоловічої агресивності та спроможності приборкати природні стихії.

На основі аналізу міфологічних картин світу в різних культурах і результатів досліджень політантропологів вчений проводить доцільні паралелі між мікро- та макрокосмом у символічній концептуалізації лідерства [3]:

– *мікркосмом особисто-анатомічного* (голова як частина тіла, зокрема, є безліч архаїчних практик поклоніння черепу чи його частинам);

– *соціального макрокосму* (вертикалізована схема на чолі з главою держави, у виразненні у монархічному архетипі);

– *природного макрокосму* (як небесна сфера та її світила, гори, світова ось тощо).

Загальний лідерський зміст вертикальної домінанти конкретизується і в символічних контекстах голови та високих лобних долей як ознаки мудрості, символів гордості та звеличення, виділення із загальної маси, ілюструючи подальшу логіку розвитку імажінера в напрямі мікркосмізації.

Слід зазначити про родинний символізм влади, де лідерство увиразнює психоаналітичні зміни в динаміці наративів переходу (зазвичай доволі драматичного) від батьківського символізму до емансипаційних цінностей братства та вільного братерства (у відповідності до міфів про братів-ворогів і братів-друзів).

Варто зауважити, що власне концептуальне переформатування архетипів гендерного лідерського дискурсу в філософській рефлексії універсального/унікального/особливого простежується в комунікативних підставах моральної дії. Відбувається відчутний прояв емансипаційних інтенцій пізнавального інтересу в трансформаціях суб'єктивного змісту та специфіки орієнтації на іншого (суб'єкта). У виразненні архетипу цілераціональної дії, з властивими їй суб'єкт-об'єктними відносинами, постає поширений у міфологічних наративах архетип *полювання*. Останній репрезентує мотиви оволодіння об'єктом (перемоги, подолання, опанування тощо), що й зумовлює його стратегічний характер і спрямовує втілення лідерських принципів типу “підпорядкування – покора”, “наказ – послух”. Це сприяє визначенню архетипу полювання (як реалізації стратегічної дії) типом маскуліної раціональності.

Водночас парадигмою суб'єкт-суб'єктного відношення, представленого в комунікативній дії, є тип фемінної раціональності, яка базується не на оволодінні об'єктом, а

на ставленні до іншого як до суб'єкта, реалізуючи екзистенційну потребу *турботи*, що є передумовою появи відносин взаємності. Відбувається зміщення лідерських акцентів з доміанти вертикального контролю до горизонтальних взаємодій спільної участі. Архетип турботи конкретизує також і гендерний контекст темпоральної свідомості: відбувається протистояння *монохромного* часу (відповідає маскулінному началу), що переважає в суспільстві з реалізацією повноти турботи і уваги до відносин, та *поліхромного* часу (відповідає фемінному началу). Сприйнята в такому контексті лідерська установка уможливорює інтерпретацію фемінних мотивів комунікативної дії як основи генералізованого етичного ставлення до людей у цілому, що є надзвичайно важливим у конфліктних умовах сучасного світу з пріоритетами утвердження етосу турботи та розширення практик довіри як основної передумови й універсальної цінності лідерства.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У концепції Ж. Дюрана існування людини та соціуму показано через уявлення символічних структур, які створюють смисли, структуруючи базові орієнтири отриманого досвіду та дій, залежно від індивідуальних інтерпретативних здібностей і безперервного обміну між людиною та культурою, демонструючи потужний психоенергетичний потенціал. Метанаративи міфологічних сюжетів і образів-символів лідерських архетипів взаємозмінюються у режимах героїчного, драматичного та містичного наративів, знаходячи постійні репрезентації та смислові втілення у різних культурних традиціях. Архетипи в міфоаналітичній інтерпретації Ж. Дюрана постають як універсальні домінуючі образи, повторювані конфігурації яких сприяють визначеному позиціонуванню відповідно до режимів діурна та ноктурна й демонстрації власне антропологічних структур ідентичності. Темпоральна еволюція лідерських архетипів (насамперед, Прометея та Гермеса (Меркурія)) зумовлює напрями функціонування та розвитку колективної уяви, а також прогностичні настанови на основі виявлення закономірностей розвитку ціннісно-смислових засад політичного, що й визначатиме подальші перспективи спільноти.

У цілому концепт лідерства в міфоаналітичній парадигмі може бути змодельованим і визначеним в основних напрямках, пов'язаних з уявленнями про контекстне конструювання ролівої лідерської ідентичності, яка є результатом траєкту в динаміці глибинних інтерпретативних ансамблів і когнітивних схем, зокрема, в сенсі актуалізації фемінних мотивів турботи в політичному дискурсі. З огляду на це, методологічно доцільним є використання соціології глибин у напрямі образного структуралізму й антропології міфоаналізу, зокрема, з метою конкретизації потенційного як того, що лише може бути, проявляє чи приховує себе в актуальному як такому, що вже є, формуючи в уяві рятівні та структурувальні символи, які відображаються в тенденціях появи нових типів лідерів. Власне доволі перспективними видаються подальші дослідження в аспекті аналізу специфіки співвіднесення ключових рис культури з гендерними архетипами лідерства в контексті динаміки ціннісних змін сучасності.

Список використаних джерел

1. Инглхарт Р., Вельцель К. Модернизация, культурные изменения и демократия: последовательность человеческого развития. Москва: Новое издательство, 2011. 464 с.

2. Юнг К.Г. Архетип и символ. Москва: Канон, 2016. 336 с.
3. Durand G. Les structures anthropologiques de l'imaginaire. Paris: Dunod, 1984. 535 p.
4. Элиаде М. Миф о вечном возвращении. Архетипы и повторяемость. Санкт-Петербург: Алетейя, 1998. 249 с.
5. Neumann E. The Great Mother: An Analysis of the Archetype. Princeton: Princeton University Press, 1991. 425 p.
6. Mark M., Pearson C.S. The Hero and the Outlaw: Building Extraordinary Brands Through the Power of Archetypes. New York: McGraw-Hill, 2001. 400 p.
7. Myers-Briggs I., McCaulley M., Quenk N. MBTI Manual (A guide to the development and use of the Myers Briggs type indicator). Palo Alto, California: Consulting Psychologists Press, 1998. 131 p.
8. Hofstede G. Cultures and Organizations: Software of the Mind. London: McGraw-Hill, 1991. 89 p.
9. Afonin E.A., Martynov A.Y. Archetype as a source of innovation process. *Public management*. 2019. No. 3. P. 28–42. <https://doi.org/10.32689/2617-2224-2019-18-3-28-42>
10. Донченко О., Романенко Ю. Архетипи соціального життя і політика (глибинні регулятиви психополітичного повсякдення): монографія. Київ: Либідь, 2001. 334 с.
11. Крымский С.Б. Философия как путь человечности и надежды. Киев: Курс, 2000. 308 с.
12. Новаченко Т.В. Архетипова парадигма авторитету керівника в державному управлінні: монографія. Ніжин-Київ: Лисенко М.М., 2013. 320 с.
13. Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика. Київ: Основи, 1998. 534 с.
14. Neuberger O. Führen und führen lassen: Ansätze, Ergebnisse und Kritik der Führungsforschung. Stuttgart: UTB, 2002. 899 p.
15. Kets de Vries M. Decoding the Team Conundrum: The Eight Roles Executives Play. *Organizational Dynamics*. 2007. Vol. 36. No. 1. P. 28–44. <https://doi.org/10.1016/j.orgdyn.2006.12.002>
16. Kets de Vries M. Down the Rabbit Hole of Leadership. Leadership Pathology in Everyday Life. Cham: Palgrave Macmillan, 2018. 186 p. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-92462-5>
17. Maslow A.H. A theory of human motivation. *Psychological Review*. 1943. Vol. 50. Issue 4. P. 370–396. <https://doi.org/10.1037/h0054346>
18. Wheatly M. Leadership and the New Science: Learning about Organization from an Orderly Universe. San Francisco: Berrett-Koehler Publishers, 1992. 166 p.
19. Durand G. The Implication of the Imaginary and Societies. *Current Sociology*. 1993. Vol. 41. Issue 2. P. 17–32. <https://doi.org/10.1177/001139293041002004>
20. Durand G. L'Imagination symbolique. Paris: Presses Universitaires de France, 1973. 132 p.
21. Durand G. Figures mythiques et visages de l'oeuvre: de la mythocritique a la mythanalyse. Paris: Berg international, 1979. 327 p.

Отримано 27.01.21 та оновлено 01.02.21

References

1. Inglehart, R., Welzel, C. (2011). Modernization, Cultural Change, and Democracy. The Human Development Sequence. Moscow: Novoe izdatelstvo [in Russian]
2. Jung, K.G. (2016). Archetype and symbol. Moscow: Kanon [in Russian]
3. Durand, G. (1984). Anthropological structures of the imaginary. Paris: Dunod [in French]
4. Eliade, M. (1998). The myth of the eternal return. Archetypes and repetition. Saint Petersburg: Aleteya [in Russian]
5. Neumann, E. (1991). The Great Mother: An Analysis of the Archetype. Princeton: Princeton University Press.
6. Mark, M., Pearson, C.S. (2001). The Hero and the Outlaw: Building Extraordinary Brands Through the Power of Archetypes. New York: McGraw-Hill.
7. Myers-Briggs I., McCaulley M., Quenk N. (1998). MBTI Manual (A guide to the development and use of the Myers Briggs type indicator). Palo Alto, California: Consulting Psychologists Press.

8. Hofstede, G. (1991). *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. London: McGraw-Hill.
9. Afonin, E.A., Martynov, A.Y. (2019). Archetype as a source of innovation process. *Public management*, 3, 28-42. <https://doi.org/10.32689/2617-2224-2019-18-3-28-42>
10. Donchenko, O., Romanenko, Yu. (2001). Archetypes of social life and politics (deep regulations of psychopolitical everyday life). Kyiv: Lybid [in Ukrainian]
11. Krymskii, S.B. (2000). Philosophy as the path of humanity and hope. Kyiv: Kurs [in Ukrainian]
12. Novachenko, T.V. (2013). The archetypal paradigm of the authority of the leader in public administration. Nizhyn-Kyiv: Lysenko M.M. [in Ukrainian]
13. Weber, M. (1998). *Sociology. General historical analysis. Policy*. Kyiv: Osnovy [in Ukrainian]
14. Neuberger, O. (2002). *Lead and let lead: Approaches, results and criticism of leadership research*. Stuttgart: UTB [in German]
15. Kets de Vries, M. (2007). Decoding the Team Conundrum: The Eight Roles Executives Play. *Organizational Dynamics*, 36, 1, 28-44. <https://doi.org/10.1016/j.orgdyn.2006.12.002>
16. Kets de Vries, M. (2018). *Down the Rabbit Hole of Leadership. Leadership Pathology in Everyday Life*. Cham: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-92462-5>
17. Maslow, A.H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 1943, 50 (4), 370-396. <https://doi.org/10.1037/h0054346>
18. Wheatly, M. (1992). *Leadership and the New Science: Learning about Organization from an Orderly Universe*. San Francisco: Berrett-Koehler Publishers.
19. Durand, G. (1993). The Implication of the Imaginary and Societies. *Current Sociology*, 41 (2), 17-32. <https://doi.org/10.1177/001139293041002004>
20. Durand, G. (1973). *Symbolic Imagination*. Paris: University Press of France [in French]
21. Durand, G. (1979). *Mythical figures and faces of the work: from mythocriticism to mythoanalysis*. Paris: Berg international [in French]

Received on 27.01.21 and updated on 01.02.21